

Марина Горюнова,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

<https://orcid.org/0000-0002-8986-92>

м. Київ, Україна

Тетяна Погорєлова,

старший викладач кафедри іноземних мов,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

<https://orcid.org/0000-0002-4880-4249>

м. Київ, Україна

Формування професійно орієнтованої компетентності студентів у контексті сучасних підходів до викладання іноземної мови

Formation of professionally oriented competence of students in the context of modern approaches to teaching a foreign language

***Анотація.** У статті розглядається питання розвитку професійно орієнтованих компетенцій студентів під час опанування курсу «Іноземна мова» в немовних закладах вищої освіти. Зазначено, що сучасні стандарти вищої освіти вимагають застосування професійно орієнтованого підходу до викладання навчальних дисциплін, зокрема й курсу «Іноземна мова». Іношомовна підготовка майбутнього фахівця повинна мати прагматичний або фахово-практичний характер та забезпечуватися відповідним навчально-методичним комплексом і визначеними формами навчальної діяльності, що передбачає створення сучасних програм іношомовних курсів та ефективних методів їх реалізації. Цей процес має поетапно й цілеспрямовано відбуватися з перших років навчання студента в закладі вищої освіти та перебувати в тісному зв'язку зі змістом фахових дисциплін. Визначено, що застосування в навчальному процесі професійно орієнтованого підходу вимагає певних програмних змін щодо цілей і завдань підготовки фахівця. Метою навчання, відповідно до сучасних освітніх вимог, є насамперед формування у студентів іношомовної комунікативної компетенції у сферах ситуативного та професійного спілкування, що потребує набуття таких практичних навичок і вмінь, які дадуть змогу спілкуватися іноземною мовою під час різних видів мовної та мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письма). Відповідно, методика викладання іноземної мови повинна ґрунтуватися на збалансованому поєднанні теорії та практики, використанні традиційних та інноваційних методів навчання. Встановлено, що до найбільш ефективних і таких, що відповідають специфіці про-*

фесійно орієнтованого навчання, належать контекстний, комунікативний та інтерактивний підходи. Поєднання цих методів дає можливість формувати професійно орієнтовані компетенції шляхом залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

У результаті проведеного дослідження доведено, що підготовка студентів немовних закладів вищої освіти з іноземної мови відбувається на практичних заняттях, під час проведення яких квазіпрофесійні (змодельовані) форми навчання іноземної мови є найбільш ефективними, оскільки дають можливість не лише засвоїти відповідні іноземні знання та навички, а й відпрацювати певні моделі майбутньої професійної поведінки та спілкування.

Ключові слова: професійне спілкування, комунікативна компетенція, контекстний підхід, інтерактивне навчання, професійно інтегрований.

Summary. *The article examines the problem of development of professionally oriented competence of students when mastering of the "Foreign Language" course in the non-linguistic higher education institutions. It has been noted that modern standards of higher education require the use of a professionally oriented approach to teaching academic disciplines including the "Foreign Language" courses. The foreign language education of a future specialist should have at most pragmatic or professional and practical approach and be provided with an appropriate educational and methodological complex as well as defined forms of educational activity which involves the creation of modern programmes for the foreign language course and the effective forms and methods of their implementation. This process should take purposefully and gradually from the first years of a student's studies at a higher education institution and be closely related to the content of professional disciplines. It was determined that the application of a professionally oriented approach in the educational process requires certain programmatic changes in the goals and objectives of a specialist education. The aim of specialist training according to modern standards is primarily connected with the formation of foreign language communicative competence in the areas of situational and professional communication which involves the acquisition of such practical skills and abilities that allow to use a foreign language in various types of language and speech activities (speaking, listening, reading and writing). Accordingly, the method of teaching a foreign language should be based on a balanced combination of theory and practice as well as the use of traditional and innovative teaching methods. It was found out that contextual, communicative and interactive approaches are the most effective and appropriate to the specifics of professionally oriented education. The combination of these methods allows to form professionally oriented competencies by involving students in the active educational and cognitive activities. As a result of the conducted research it has been proved that when teaching a foreign language to students of higher education institutions just the quasi-professional (simulated) forms of language learning are the most effective as they provide an opportunity not only to acquire relevant foreign language knowledge and skills, but also to practice certain models of future professional activity.*

Key words: *professional communication, communicative competence, professional communication, contextual approach, interactive learning, professionally integrated.*

Вступ. Сучасний розвиток системи вищої освіти в Україні висуває на перший план проблеми якості освіти, підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних успішно здобувати та ефективно використовувати свої знання й уміння в конкурентних умовах ринку праці.

Закон України «Про вищу освіту» наголошує на необхідності підготовки майбутнього фахівця шляхом розвитку таких компетенцій, як конструктивність, мобільність, динамізм, професіоналізм, мотивація до самонавчання та професійного самовдосконалення [1].

Більшість вітчизняних і закордонних дослідників під час розкриття змісту поняття «компетенція» (іноді «компетентність») мають на думці знання, уміння, мотиви, цінності професіонала.

Отже, метою навчального процесу в закладах вищої освіти стає створення умов щодо опанування студентами професійних знань, умінь і навичок (компетенцій), розвитку мотивації до самонавчання та творчого використання набутих знань у галузі вибраної професії.

Як методологічна основа навчальної підготовки студента повинна використовуватися модель особистості фахівця та особливості його майбутньої професійної діяльності. Ефективні навчальні програми з усіх академічних дисциплін закладу вищої освіти мають бути професійно інтегрованими.

Нагальною потребою у процесі підготовки фахівців із вищою освітою насамперед є розвиток інтегрованої компетентності, пов'язаної зі здатністю застосовувати в різних ситуаціях спілкування аналітичні навички, комунікативні вміння соціального й професійного характеру, приймати самостійні рішення, брати на себе відповідальність.

Методологія та методи дослідження. Основні методи, які були застосовані під час проведення дослідження, – це аналіз літературних джерел та спостереження.

Проблемі формування іншомовної компетенції студентів закладів вищої освіти приділяє значну увагу багато дослідників, наприклад О. Биконя, В. Борщовецька, З. Корнева, Г. Кривчикова, Ю. Семенчук та інші. Своєю чергою І. Бойчевська, Г. Борецька, О. Кабанова, Л. Коваль, О. Крат, О. Кузнєцова, А. Мельник, О. Тарнопольський, М. Шмир присвятили наукові роботи питанням особливостей організації професійно орієнтованого навчання мов у немовних закладах вищої освіти.

У «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» представлені ключові принципи щодо вивчення, викладання та оцінювання мов. Автори концепції наголошують на важливості комунікативного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів до вивчення мов, проте водночас підкреслюють, що основним методологічним принципом Ради Європи є той, згідно з яким «методи, що

використовуються у вивченні, викладанні й дослідженні мов, мають розглядатися з позиції їх найбільшої ефективності для досягнення цілей, узгоджених із потребами окремих учнів у їхньому соціальному контексті» [5, с. 209].

Сучасні вимоги до навчальної підготовки студентів закладів вищої освіти передбачають насамперед формування в них іншомовної професійно-комунікативної компетенції.

Метою дослідження є визначення найбільш ефективних методів формування професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі економіки та управління у процесі навчання дисципліни «Іноземна мова».

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійно орієнтоване навчання іноземної мови можна визначити як навчальну діяльність, зумовлену пізнавальними потребами студентів відповідно до особливостей і вимог майбутньої професії.

Реалізація професійно орієнтованого підходу до навчання іноземної мови пов'язана із застосуванням новітніх технологій щодо формування індивідуальних та професійних умінь і навичок, які допоможуть майбутньому фахівцеві досягти високих результатів у професійній діяльності. Зокрема, ідеться про когнітивні, комунікативні, соціокультурні та суто професійні компетентності.

Важливим елементом професійної компетенції студента є здатність будувати ефективну комунікацію в іншомовному діловому середовищі за допомогою засвоєних норм мовленнєвого етикету та відповідних моделей соціальної поведінки. Отже, вагома роль у навчальній іншомовній підготовці майбутнього фахівця належить створенню ситуацій соціального й ділового спілкування з урахуванням професійного та соціокультурного контексту.

Активна пізнавальна діяльність із засвоєння професійних знань і вмінь іноземною мовою позитивно впливає на процес професійної самоідентифікації студента, позначається на якості його підготовки та сприяє збагаченню його професійного світогляду через надбання полікультурних знань.

Для досягнення цілей розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця необхідно наповнити змістом та організувати навчальний процес так, щоб він забезпечував трансформацію пізнавальної діяльності студента у професійну шляхом формування відповідних потреб, цілей і мотивів, що можна успішно реалізувати за допомогою контекстного підходу до навчання.

Відповідно до концепції реалізація цього завдання вимагає включення до навчального процесу різних елементів вибраної професії, а становлення особистості майбутнього фахівця має здійснюватися

в контекстному навчанні в ході послідовного включення студента до таких форм діяльності:

1) академічної, що передбачає введення у спеціальність або професію під час проведення інформаційних лекцій чи фахових практичних занять;

2) квазіпрофесійної, яка пов'язана з моделюванням умов і змісту професійної діяльності через імітаційний тренінг, функціонально-рольову або ділову гру тощо;

3) навчально-професійної, у ході якої студент реалізовує набуті під час освітньої підготовки практичні та дослідницькі навички й уміння.

Проведення навчання іноземної мови у формі практичних занять максимально сприяє розвитку загальних і спеціальних навчальних умінь мовної та мовленнєвої діяльності та навичок їх використання студентами у професійно-комунікативних цілях.

Комунікативна зорієнтованість іншомовної підготовки студентів передбачає засвоєння іноземної мови професійного спрямування через різні форми активного спілкування.

Дослідження, проведене під час навчання іноземної мови студентів економічної та управлінської спеціальностей Національної академії статистики, обліку та аудиту, довело, що інтерактивна форма є найбільш ефективною в застосуванні комунікативної та контекстної методик, а результатом її впровадження є активний спосіб свідомого засвоєння іншомовного фахового матеріалу.

У навчальному процесі застосування методик інтерактивної взаємодії виникає в тому разі, коли потрібно не тільки відтворити зміст підручника або конспекту, а й більш глибоко зануритися в матеріал, що вивчається, зробити порівняльний аналіз, узагальнити прочитане або почуте, висловити обґрунтовану позицію, запропонувати власний варіант вирішення проблеми.

Інтерактивне навчання визначається як взаємодія всіх учасників освітнього процесу, за допомогою якої створюються умови для активізації пізнавальної діяльності студентів. Викладач у цій ситуації виконує лише методично-організаційну роль.

Особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що засвоєння навчального матеріалу в аудиторії організоване в такий спосіб, що більшість студентів залучається до процесу сприйняття й опрацювання іншомовної інформації та відпрацювання програмних комунікативних умінь.

Використання інтерактивного методу також потребує створення доброзичливої, творчої атмосфери, що дає можливість студентам як отримувати нові знання, так і розвивати поведінкові вміння,

пов'язані зі здатністю поважати й вислуховувати думку інших, толерантно ставитися до різних поглядів, брати активну участь у дискусії, виробляти спільні рішення.

У сучасному педагогічному арсеналі можна знайти різні види інтерактивних методик. Зупинимось лише на тих, які найчастіше використовуються нами у процесі викладання дисципліни «Іноземна мова» для студентів економічної та управлінської спеціальностей.

Насамперед це **стратегія роботи в малих групах**, яка дає можливість усім учасникам взяти участь у процесі засвоєння лексики з конкретної навчальної теми (наприклад, *Meeting People, Personal information, Telephoning, Plans and arrangements, Booking a Hotel Room, At the Airport, Leisure Time* тощо) та додатково відпрацювати навички міжособистісного спілкування. Робота в малій групі є невід'ємною частиною багатьох інтерактивних видів навчальної діяльності, таких як діалог, дискусія, дебати, інтерв'ю тощо.

Технологія мозкового штурму також часто використовується на заняттях з іноземної мови, коли учасникам обговорення пропонуються висловити іноземною мовою якнайбільшу кількість ідей або варіантів відповідей на поставлене запитання протягом 3–5 хвилин. З них відбираються найбільш вдалі для подальшого практичного відпрацювання. Ця методика використовується під час вивчення таких тем, як *Challenges, Sports, Food, Healthy Lifestyle, Travelling* тощо. Такий вид роботи часто передує опрацюванню нового текстового або тематичного матеріалу.

Рольова гра передбачає розігрування учасниками групи ситуації із задалегідь розподіленими ролями для відпрацювання та оволодіння певними мовними й мовленнєвими моделями, пов'язаними з конкретними соціальними чи професійними ситуаціями (наприклад, *Getting Around the City, Job Interview, The Staff of the International Company, Business Correspondence, At the Company Meeting* тощо). Рольові ігри допомагають формувати такі важливі професійні компетенції, як комунікативні вміння, толерантність, креативність, самостійність мислення, здатність працювати в команді.

Перегляд відеоматеріалів передбачає, що на заняттях з іноземної мови на різних етапах вивчення конкретної теми досить часто використовуються повнометражні фільми мовою оригіналу (*The Firm, All of Me, Catch Me if You Can, Yes Man* та інші), фрагменти з них, а також навчальні відеоролики (*Time Management, Rapid Urbanization, Why Do People Migrate, The Planet Survival, Consumer Trends, GovTech – Putting People First* тощо) як додатковий матеріал для самостійної роботи студентів. Перед показом відеоролика викладач готує для студентів низку інтерактивних завдань щодо розігрування

або озвучення фрагменту фільму, зокрема 6–8 ключових запитань, які стають основою для подальшого обговорення з використанням активної лексики відеоматеріалу.

Проектна робота є інтерактивним методом, який дає змогу учасникам разом поетапно, детально розробити певну тематику та вийти на конкретні практичні пропозиції щодо вирішення поставленого завдання. Група виконавців кейсу, проєкту або окремий його учасник має можливість підготувати презентацію за результатами проведеної роботи, довести її актуальність та заслухати думку інших студентів. Це один із варіантів роботи студентів, який підбиває підсумок у вивченні конкретної навчальної теми, наприклад: *An International Project, The World of Technology, Advertising, Marketing, Intercultural Communication, The Most Successful Companies in the World* тощо.

Застосування таких інтерактивних форм навчання, як діалог, дискусія, дебати, конференція, мозковий штурм, кейси, робота з відеоматеріалами, показує свою ефективність і під час проведення дистанційного навчання іноземної мови на платформах Zoom та Microsoft Office.

Варто зазначити, що застосування інтерактивного підходу до організації онлайн-занять з іноземної мови сприяє оптимізації навчального процесу, оскільки не тільки поглиблює рівень знань студентів, активізує креативне мислення, а й значно підвищує мотивацію до навчання та сприяє розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця.

Досвід викладання дисципліни «Іноземна мова» для студентів немовного закладу вищої освіти доводить, що системне застосування одночасно комунікативного, контекстного та інтерактивного підходів дає найбільш високі результати у формуванні іншомовної професійної компетентності студентів завдяки активному зв'язку іноземної мови з реальним контекстом її застосування.

Висновки з дослідження. Сучасні вимоги до випускника закладу вищої освіти передбачають формування рівня володіння іноземною мовою, достатнього для виконання майбутніх професійних завдань та обов'язків.

Методологічною основою ефективної підготовки майбутнього фахівця є модель особистості професіонала та специфіка вибраної майбутньої професії.

Навчальні програми з іноземної мови для немовних закладів вищої освіти мають бути професійно інтегрованими.

Формування професійної компетентності студентів засобами іноземної мови передбачає поступове включення у професійний контекст на різних етапах мовної та мовленнєвої підготовки студентів. Це, зокрема, такі етапи:

1) ґрунтовна базова лексична та ґраматична підготовка на основі роботи з автентичними текстовими матеріалами, тренувальними вправами, аудіо- й відеоматеріалами, виконанням самостійних завдань;

2) активація набутих знань і вмінь у вигляді формулювання іноземною мовою зв'язних і логічних висловів, думки, ставлення до людей, предметів, подій, майбутньої професії в усній та письмовій формі, виконання творчих завдань;

3) закріплення здобутих мовно-професійних умінь і навичок шляхом активного застосування на практичних заняттях інтерактивних форм модельованого навчання, індивідуальне та ґрупове виконання проєктно-дослідницької роботи із застосуванням телекомунікаційних технологій та інтернет-ресурсів.

Практика регулярного використання інтерактивних форм навчання іноземної мови дає можливість розвинути такі професійно важливі для майбутнього фахівця особистісні якості, як пам'ять, логічне й асоціативне мислення, увага, креативність та комунікативні здібності.

Поєднання контекстного, комунікативного та інтерактивного підходів є найбільш ефективним способом формування професійної компетентності майбутнього фахівця засобами іноземної мови. Застосування цих методів дає змогу формувати професійно орієнтовані компетенції шляхом залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності як в аудиторії, так і під час виконання самостійної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Барабанова Г. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. Київ, 2005. 315 с.
3. Бойчевська І. Особливості вивчення іноземних мов у немовних навчальних закладах України. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2015. Вип. 1. С. 44–55.
4. Дроздова І. Професійний дискурс і мовна особистість студента ВНЗ нефілологічного профілю. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологія»*. 2010. Вип. 50. С. 212–221.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Мельник А. Контекстне навчання у процесі професійного іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 10. С. 191–196.
7. Пометун О., Пирожено Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ : АПН, 2004. 135 с.
8. Тарнопольський О. Аспектний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ. *Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2011. Вип. 18. С. 231–239.